

Delinqüència i TIC

Fernando Miró Llinares

PID_00195937

Material docent de la UOC

Fernando Miró Llinares

Professor titular de Dret penal, degà de la Facultat de Ciències Socials i Jurídiques de la Universitat Miguel Hernández. Director del Centre Crimina per a l'estudi i la prevenció de la delinqüència.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats per la professora: Antonia Linde García (2013)

Primera edició: febrer 2013
© Fernando Miró Llinares
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2013
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Realització editorial: Eureka Media, SL
Dipòsit legal: B-31.627-2012

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

Aquest material didàctic tracta de la delinqüència en relació amb les tecnologies de la informació i la comunicació, i està orientat als estudiants que vulguin desenvolupar una professió en el camp de la criminologia.

L'objectiu principal d'aquests materials és introduir l'estudiant del grau de Criminologia en una branca de la criminalitat marcada per l'evolució permanent de les tecnologies de la informació i la comunicació. Es tracta d'un tema eminentment nou, motiu pel qual pot ser difícil d'entendre; no obstant això, és totalment necessari estudiar i comprendre aquests materials.

És impossible incloure en una sola assignatura tots els coneixements relacionats amb la cibercriminalitat, per la qual cosa simplement ens hem limitat a destacar cadascuna de les parts que, a parer nostre, ha de conèixer un futur professional de la criminologia i que d'una manera didàctica inclouen tots els temes importants que permetran a l'estudiant tenir un coneixement ampli sobre la cibercriminalitat. Més enllà d'una simple introducció, aquests materials estan estructurats perquè l'estudiant conegui des de l'evolució del fenomen fins a les diverses formes delictives, passant per l'anàlisi dels agents implicats en els processos de victimització. Deixem per al mòdul "La prevenció del ciberdelicte" el repàs de les teories de la criminologia que serveixen per a explicar, entendre i prevenir el delicte.

Aquests materials han estat elaborats a partir dels treballs originals de caràcter internacional i, també, de l'experiència pròpia com a investigador en aquests temes, ja que els darrers anys la tasca d'investigació que hem dut a terme s'ha centrat principalment en la cibercriminalitat des de diversos enfocaments – especialment el de la criminologia– i que s'ha vist plasmat en diferents publicacions que consten en la bibliografia bàsica, publicacions que, al seu torn, han servit per a desenvolupar aquestes anotacions.

A més de les publicacions pròpies *La oportunidad criminal en el ciberespacio. Aplicación y desarrollo de la teoría de las actividades cotidianas para la prevención del cibercrimen* i *El Cibercrimen: Fenomenología y Criminología de la delincuencia en el ciberespacio*, hem utilitzat altres materials molt destacats en el món de la cibercriminalitat en l'àmbit internacional tal com fem constar en l'apartat de bibliografia; recomanem a l'estudiant que els consulti per aprofundir més en l'aprenentatge d'aquests temes.

Finalment, voldríem agrair als responsables de la UOC que hagin apostat per incloure una assignatura tan nova dins del pla d'estudi del grau de Criminologia, ja que, malgrat que no és un tema habitual, és una realitat delictiva més, que esdevé del tot necessari estudiar. I, per acabar, voldríem donar les gràcies

també i d'una manera especial a Antonia Linde García, pel fet d'haver confiat en nosaltres per confeccionar aquests materials i així ajudar l'estudiant en el període de formació.

Objectius

En els materials didàctics d'aquesta assignatura, l'estudiant trobarà les eines bàsiques per a aconseguir els objectius següents:

- 1.** Adquirir coneixements sobre l'origen i l'evolució de la delinqüència relacionada amb les TIC.
- 2.** Aprendre els diversos delictes que es produeixen en el ciberespai i les formes de classificació corresponents.
- 3.** Conèixer els diferents perfils dels actors implicats en els esdeveniments criminals i les característiques específiques corresponents.
- 4.** Familiaritzar-se amb les característiques que configuren l'àmbit d'actuació dels ciberdelictes.
- 5.** Aprofundir en les teories aplicades a l'anàlisi i la prevenció de la cibercriminalitat.
- 6.** Conèixer diverses mesures de prevenció a partir de l'anàlisi i l'adaptació de les teories de la prevenció situacional.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Delinqüència associada a l'ús de les TIC

Fernando Miró Llinares

1. Delinqüència i TIC: ciberkrim i cibercriminalitat
2. Passat i present de la criminalitat en el ciberespai
3. Fenomenologia dels atacs en el ciberespai

Mòdul didàctic 2

Ciberkrim, cibercriminals i cibervíctimes

Fernando Miró Llinares

1. Introducció: cap a una classificació criminològica dels delictes en el ciberespai
2. Cibercrims econòmics
3. Els cibercrims socials
4. Els cibercrims polítics

Mòdul didàctic 3

La prevenció del ciberdelicte

Fernando Miró Llinares

1. Com podem prevenir el ciberdelicte?
2. El ciberespai com un nou àmbit d'oportunitat criminal
3. El paper de la víctima en la prevenció del ciberdelicte
4. La prevenció situacional del ciberdelicte

Bibliografia

Bibliografia bàsica

Clough, J. (2010). *Principles of Cybercrime*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cuesta, J. L. de la (dir.); **Mata, N. J. de la** (coord.) (2010). *Derecho penal informático*. Cizur Menor: Civitas.

Grabosky, P. (2007). "The Internet, Technology, and Organised Crime". *AJC* (vol. 2, núm. 2).

Miró, F. (2011). "La oportunidad criminal en el ciberespacio. Aplicación y desarrollo de la teoría de las actividades cotidianas para la prevención del cibercrimen". *RECPC* (núm. 13-07). <<http://criminet.ugr.es/recpc/13/recpc13-07.pdf>>

Miró, F. *El Cibercrimen: Fenomenología y Criminología de la delincuencia en el ciberespacio*. Madrid: Marcial Pons [en premsa].

Bibliografia complementària

Aguirre, J. M. (2004, juliol/octubre). "Ciberespacio y comunicación: nuevas formas de vertebración social en el siglo XXI" [en línia]. *EREL* (núm. 27). Madrid: Universitat Complutense de Madrid. <<http://www.ucm.es/info/especulo/numero27/cibercom.html>>

Agustina, J. R. (2010). "¿Menores infractores o víctimas de pornografía infantil? Respuestas legales e hipótesis criminológicas ante el Sexting". *RECPC* (núm. 12-11).

Agustina, J. R. (2009). "La arquitectura digital de Internet como factor criminógeno". *IEJCS* (art. 4, núm. 3).

Alcántara, J. (2011). *La neutralidad en La Red, y porqué es una mala idea acabar con ella*. Madrid: Biblioteca de Las Indias.

Alleyne, B. (2010). "Sociology of Hackers Revisited". *TSR* (vol. 58).

Alshalan, A. (2006). *Cyber-Crime Fear and Victimization: An Analysis of A National Survey*. Mississipi: Mississippi State University.

Álvarez Vizcaya, M. (2001). "Consideraciones político criminales sobre la delincuencia informática: el papel del Derecho penal en la Red". *CDJ* (núm. 10). Madrid.

Bocij, P. (2003). "Victims of cyberstalking: An exploratory study of harassment perpetrated via the Internet". *FMPRI* (vol. 8, núm. 10).

Bossler, A. M.; Holt, T. J. (2009, gener/juliol). "Online Activities, Guardianship, and Malware Infection". *IJCC* (vol. 3, núm. 1).

Boyd, D. M.; Ellison, N. B. (2007). "Social network sites: Definition, history, and scholarship". *JCMC* (vol. 13, núm. 1).

Brantingham, P. J.; Brantingham, P. (2001). "The implications of the criminal event model for crime prevention". A: R. F. Meier; L. W. Kennedy; V. F. Sacco (eds.). *The Process and structure of Crime. Criminal events and crime analysis*. New Jersey: Transaction Publishing ("ACT", vol. 9).

Brown, I.; Korff, D. (2009). "Terrorism and the Proportionality of Internet Surveillance". *EJC* (vol. 6, núm. 2).

Calmaestra Villén, J. (2011). *Cyberbullying: prevalencia y características de un nuevo tipo de bullying indirecto*. Tesis doctoral presentada al Sevei de Publicacions de la Universitat de Còrdova.

Cano, M. A. (2008, desembre). "Internet y terrorismo islamista: aspectos criminológicos y legales". A: *Eguzkilore* (núm. 22). Sant Sebastià.

Castells, M. (2006). *La era de la información*. Vol. 3: *Fin de milenio*. Madrid: Alianza.

Chawki, M.; Abdel, M. (2006). "Identity Theft in Cyberspace: Issues and Solutions". *LE* (vol. 11, núm. 1).

Chiu, C.; Ku, Y.; Lie, T.; Chen, Y. (2011). "Internet Auction Fraud Detection Using Social Network Analysis and Classification Tree Approaches". *IJEC* (vol. 15, núm. 3).

Choi, K. (2008, gener/juny). "Computer Crime Victimization and Integrated Theory: An Empirical Assessment". *IJCC* (vol. 2).

Choo, K. K. R. (2007). "Zombies and Botnets". *TICCCJ* (núm. 233). Canberra.

Chua, C. E. H.; Wareham, J. (2004, octubre). "Fighting Internet Auction Fraud: An Assessment and Proposal". *IEEE Computer* (núm. 10).

Cilli, C. (2005). "Identity Theft: A New Frontier for Hackers and Cybercrime". *Information Systems Control Journal* (vol. 6).

Clarke, R.; Felson, M. (eds.) (1993). *Routine activity and rational choice*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers ("ACT", vol. 5).

Cornish, D. V.; Clarke, R. V. (2003). "Opportunities, precipitator and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situational crime prevention". A: M. Smith; D. B. Cornish (coords.). *Theory for Practice in Situational Crime Prevention*. Monsey, NY: Criminal Justice Press ("CPS", vol. 16).

Corte, L. Y de la; Giménez-Salinas, A. (2010). *Crimen.org. Evolución y claves de la delincuencia organizada*. Barcelona: Ariel.

Curran, K.; Concannon, K.; Mckeever, S. (2008). "Cyber terrorism attacks". A: L. J. Janczewski; A. M. Colarik (eds.). *Cyber Warfare and Cyber Terrorism*. Hersehey/Londres: IGI Global.

García González, J. (coord.) (2010). *Ciberacoso: la tutela penal de la intimidación, la integridad y la libertad sexual en Internet*. València: Tirant lo Blanch.

Grabosky, P. (2001). "Virtual Criminality: Old Wine in New Bottles?". *SLS* (núm. 10).

Graham, P. W. (2002). "Space and Cyberspace: on the enclosure of consciousness". A: J. Armitage; J. Roberts (eds.). *Living with cyberspace: technology & society in the 21st century*. Londres: Continuum International Publishing Group.

Green, J. (2002, novembre). "The myth of cyberterrorism". *WM*.

Gutiérrez Puebla, J. (1998). "Redes, espacio y tiempo". *AGUC* (núm. 18).

Henson, B. (2010). "Cyberstalking". A: B. S. Fisher; S. P. Lab (eds.). *Encyclopedia of victimology and crime prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hinduja, S.; Patchin, J. (2008). "Personal Information of Adolescents on the Internet: A Quantitative Content Analysis of MySpace". *JA* (vol. 31, núm. 1).

Jagatic, T.; Johnson, N.; Jakobsson, M.; Menczer, F. (2005, desembre). "Social Phishing". A: *Communications of the ACM*. Bloomington.

Janczewski, L. J.; Colarik, A. M. (eds.) (2008). *Cyber Warfare and Cyber Terrorism*. Hershey/Londres: IGI Global.

Kitchin, R. M. (1998). "Towards geographies of cyberspace". *PHG* (vol. 22, núm. 3).

Kohlmann, E. F. (2008, juliol). "«Homegrown» Terrorists: Theory and Cases in the War on Terror's Newest Front". *Annals* (núm. 618).

Lenhart, A. (2009). "Teens and Sexting: How and why minor teens are sending sexually suggestive nude or nearly nude images via text messaging" [en línia]. *PIALP*. Washington, DC. <<http://www.pewinternet.org/Reports/2009/Teens-and-Sexting.aspx>>

Li, Q. (2007). "Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimization". *Australasian Journal of Educational Technology*.

Livingstone, S. (2008). "Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression". *NMS* (vol. 10, núm. 3).

Mason, K. L. (2008). "Cyberbullying: A Preliminary Assessment for School Personnel". *Psychology in the Schools* (vol. 45, núm. 4).

McFarlane, L.; Bocij, P. (2003). "An Exploration of Predatory Behaviour in Cyberspace: Towards a Typology of Cyberstalkers". *First Monday* (vol. 8, núm. 9).

Miró, F. (2011). "Cibercrímenes económicos y patrimoniales". A: I. Ortíz de Urbina Gimeno (dir.). *Memento práctico penal y económico de la empresa 2011-2012*. Madrid: Francis Lefebvre.

Miró, F. (2005). *Internet y delitos contra la propiedad intelectual*. Madrid: Iberautor Promociones Culturales.

Mitchell, K. J.; Finkelhor, D.; Wolak, J. (2007). "Youth internet users at risk for the most serious online sexual solicitations". *AJPM* (vol. 32, núm. 6).

Morillas, D. L. (2005). *Análisis dogmático y criminológico de los delitos de pornografía infantil. Especial consideración de las modalidades comisivas relacionadas con Internet*. Madrid: Dykinson ("Colección Monografías de Derecho Penal", 4).

Ortega, R.; Calmaestra, J.; Mora-Merchan, J. (2008). "Cyberbullying" [en línea]. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy* (vol. 8, núm. 2). <<http://redalyc.uaemex.mx/redalyc/pdf/560/56080204.pdf>>

Patchin, J. W.; Hinduja, S. (2006). "Bullies Move Beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying". *YVJJ* (vol. 4).

Pathé, M.; Mullen, P. E. (1997). "The impact of stalkers on their victims". *BJP*.

Pease, K. (2001). "Crime futures and foresight: Challenging criminal behaviour in the information age". A: D. Wall (ed.). *Crime and the Internet*. Londres: Routledge.

Pérez Martínez, A.; Ortigosa, A. (2010). "Una aproximación al cyberbullying". A: J. García González (coord.). *Ciberacoso: La tutela penal de la intimidad, la integridad y la libertad sexual en Internet*. València: Tirant lo Blanch.

Pinguelo, F. M.; Muller, B. W. (2011). "Virtual Crimes, Real Damages: A Primer On Cybercrimes In The United States and Efforts to Combat Cybercriminals". *VJLT* (vol. 16, núm. 1).

Pittaro, M. L. (2007). "Cyber stalking: An Analysis of Online Harassment and Intimidation". *IJCC* (vol. 1, núm. 2).

Pittaro, M. (2011). "CyberStalking: Typology, Etiology, and Victims". A: K. Jaishankar (ed.). *Cyber Criminology. Exploring Internet crimes and criminal behavior*. Boca Raton: CRC Press.

Pollock, E. T. (2010). "Understanding and Contextualising Racial Hatred on the Internet: A Study of Newsgroups and Websites". *Internet Journal of Criminology*.

Poullet, Y. (2007). "Hacia nuevos principios de protección de datos en un nuevo entorno TIC". *IDP* (núm. 5).

Pratt, T. C.; Holtfreter, K.; Reisig, M. D. (2010). "Routine Online Activity and Internet Fraud Targeting: Extending the Generality of Routine Activity Theory". *Journal of Research in Crime and Delinquency*.

Prensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants". *On the Horizon* (vol. 9, núm. 5).

Raymond, E. S. (2001). *How To Become A Hacker* [en línia]. <<http://www.catb.org/~esr/faqs/hacker-howto.html>>

Reyns, B. W.; Henson, B.; Fisher, B. S. (2011). "Being Pursued Online: Applying Cyberlifestyle-Routine Activities Theory to Cyberstalking Victimization". *CJB*.

Rollins, J.; Wilson, C. (2007, gener). "Terrorist Capabilities for Cyberattack: Overview and Policy Issues". *CRS Report for Congress*.

Romeo, C. M. (coord.) (2006). *El cibercrimen: nuevos retos jurídico-penales, nuevas respuestas político-criminales*. Granada: Comares.

Serrano, A. (2009). *Oportunidad y delito*. Madrid: Dykinson.

Serrano, A. (2009). *Introducción a la criminología* (6a. ed.). Madrid: Dykinson.

Sommer, P.; Brown, I. (2011). "Reducing Systemic Cybersecurity Risk". *Contribution to the OECD project Future Global Shocks*. Oxford University Press.

Spitzner, L. (2000). "Know Your Enemy: The Tools and Methodologies of the Script Kiddie" [en línia]. *Honeynet Project*. <<http://project.honeynet.org/papers/enemy>>

Subrahmanyam, K.; Reich, S. M.; Waechter, N.; Espinoza, G. (2008). "Online and offline social networks: Use of social networking sites by emerging adults". *JADP* (núm. 29).

Taylor, P. A. (2005). "From hackers to hacktivists: speed bumps on the global superhighway?". *NMS* (vol. 7, núm. 5).

Vandebosch, H.; Cleemput, K. van (2009). "Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims". *New Media and Society*.

Villacampa, C. (2010). "La respuesta jurídico-penal frente al stalking en España: presente y futuro" [en línia]. *Revista del Instituto Universitario de Investigación en Criminología y Ciencias Penales de la UV*. <<http://www.uv.es/recri/recri10/recri10a03.pdf>>

Wall, D. S. (2005). "What are Cybercrimes?". *CJR*.

Wall, D. (2007). *Cybercrime: the transformation of crime in the information age*. Cambridge: Polity Press.

Williams, P. (2001, agost). "Organized Crime and Cybercrime: Synergies, Trends, and Responses". *ATC* (vol. 6).

Yar, M. (2005). "The novelty of «cybercrime»: an assessment in light of routine activity theory". *EJC* (núm. 2).

Yar, M. (2006). *Cybercrime and society*. Londres: Sage.

Ybarra, M. L.; Mitchell, K. (2005). "Exposure to Internet Pornography among Children and Adolescents: A National Survey". *CpB* (vol. 8, núm. 5).

Yucedal, B. (2010). "Victimization in cyberspace: An application of routine activity and lifestyle exposure Theories" [en línia]. <<http://etd.ohiolink.edu/send-pdf.cgi/yucedal%20behGzat.pdf?kent1279290984>>